افق حوزه

• سال بیست و چهارم
• شماره ۸۷۹
• دوشنبه ۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۵
• ۱۲ صفحه • ۵۰۰۰ تومان

Ofogh-e Hawzah Weekly

• صاحب امتیاز: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه
• مسئول مرکز رسانه و فضای مجازی حوزه‌های علمیه: رضا رستمی
• سردبیر: رمضانعلی عزیزی • با همکاری هیأت تحریریه
• تلفن: ۳۲۹۰۰۵۳۸ • نمابر: ۳۲۹۰۱۵۲۳
• صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۴۳۸۱
• نشانی: قم، بلوار جمهوری اسلامی، کوچه ۲، پلاک ۱۵
• پایگاه اینترنتی: www.ofoghhawzah.ir
• پست الکترونیک: info@ofoghhawzah.ir
• کارشناس فنی چاپ: مصطفی اویسی • چاپ: صمیم ۶۵۵۸۶۸۰۱ (۰۲۱)

در محضر نور

حضرت امام علی‌بن موسی الرضا علیه‌السلام

اِنَّ الإمامَةَ زِمامُ الدّینِ وَنِظامُ الْمُسْلِمینَ وَصلاحُ الدُّنیا وَعِزُّ الْمُؤْمِنینَ.

به درستی که امامت و رهبری، سکان‌دار دین، نظم‌دهنده امور مسلمانان، اصلاح‌گر امور دنیوی و مایه سربلندی مؤمنان است.

اصول کافی، ج ۱، ص ۲۰۰

سخن بزرگان

امام خمینی رحمه‌الله

من به همه ملت، به همه قوای انتظامی، اطمینان می‌دهم که امر دولت اسلامی، اگر با نظارت فقیه و ولایت فقیه باشد، آسیبی بر این مملکت نخواهد وارد شد. کارهایی که بخواهد دولت یا کس دیگری بر خلاف مصالح کشور انجام دهد، فقیه جلوگیری می‌کند.

سخنرانی در جمع پرسنل نیروی هوایی، ۲۸ شهریور ۱۳۵۸

یادداشت

از حوزه تا متن زندگی

بازخوانی نقش شهید مطهری رحمه‌الله‌علیه در بازتعریف کارکرد اجتماعی روحانیت

علیرضا مکتب‌دار

• حوزه در نگاه استاد شهید مطهری؛ نهادی برای هدایت جامعه، نه صرفاً حفظ سنت

یکی از مهم‌ترین نکاتی که در منظومه فکری شهید مطهری رحمه‌الله‌علیه برجسته است، نوع نگاه او به ماهیت و کارکرد حوزه علمیه است. در نگاه او، حوزه صرفاً مرکزی برای انتقال محفوظات، تدریس متون کلاسیک یا تربیت مدرس در معنای محدود آن نبود. او رسالت حوزه را بسیار فراتر می‌دید: فهم عمیق دین، صیانت از معارف اصیل اسلامی و سپس امتدادادن این معارف به ساحت زندگی واقعی مردم.

شهید مطهری به‌خوبی دریافته بود که اگر نهاد دین از پرداختن به مسائل عینی جامعه بازبماند، به‌تدریج پیوند خود را با ذهن و ضمیر نسل‌ها از دست می‌دهد. در چنین وضعی، حتی اگر ظواهر دینی همچنان پابرجا باشد، نقش هدایت‌گر و راهبرانه دین در مناسبات فرهنگی و اجتماعی کاهش می‌یابد. از منظر او، حوزه‌ای موفق است که هم در عمق علمی ریشه داشته باشد و هم در سطح اجتماعی، حضوری زنده، روشنگر و راه‌گشا ایفا کند.

• علامه مطهری رحمه‌الله و عبور از مرزهای مصنوعی میان حوزه و جامعه

هنر بزرگ شهید مطهری در این بود که مرز میان حوزه و جامعه را مرزی واقعی و تغییرناپذیر نمی‌دانست. او با تمام وجود نشان داد که یک عالم دینی می‌تواند در عین وفاداری کامل به سنت علمی و مبانی اسلامی، با مسائل روز نیز درگیر شود و نسبت به تحولات زمانه حساس بماند.

او نه در برج عاج تفکر ماند، نه به انزوای علمی تن داد و نه دین را در محدوده مباحث تخصصی و بسته محصور کرد. او با حضوری فعال در فضای فرهنگی و فکری جامعه، ثابت کرد که عالم دینی اگر زمانه خود را بشناسد، می‌تواند پلی استوار میان میراث دینی و نیازهای نوپدید اجتماعی بنا کند. این همان نقطه تمایز اصلی او با بسیاری از چهره‌هایی است که یا در سنت متوقف ماندند یا در مواجهه با مدرنیته دچار انفعال و عقب‌نشینی شدند.

• زبان زمانه؛ شرط اثرگذاری پیام دینی

یکی از برجسته‌ترین وجوه شخصیت علمی شهید مطهری، فهم دقیق او از «زبان مخاطب» بود. او به‌درستی دریافته بود که انتقال مفاهیم بلند دینی، بدون توجه به زبان، ذهنیت و مسئله‌های نسل جدید، راه به جایی نخواهد برد. از این‌رو، هم در سخنرانی و هم در تألیف، کوشید مفاهیم اسلامی را به زبانی روشن، استدلالی و متناسب با پرسش‌های عصر جدید عرضه کند.

این نکته در اندیشه استاد شهید مطهری بسیار اساسی است: حقیقت دین تغییر نمی‌کند؛ اما شیوه تبیین و عرضه آن باید با اقتضائات زمانه هماهنگ باشد. او می‌دانست که نمی‌توان با زبانی متعلق به قرون پیشین، با جوانی سخن گفت که در معرض پرسش‌های فلسفی، اجتماعی و هویتی مدرن قرار دارد. همین قدرت در ترجمه معرفت دینی به زبان زمانه بود که آثار مطهری را برای نسل‌های مختلف قابل فهم، قابل استفاده و اثرگذار ساخت.

• حضور در دانشگاه و گفت‌وگو با نسل جوان

شهید مطهری رحمه‌الله از نخستین عالمانی بود که دانشگاه و نسل تحصیل‌کرده جدید را به‌عنوان یک میدان جدی فکری شناخت. او به‌خوبی فهمیده بود که اگر حوزه نتواند با دانشگاه و جوانان ارتباط فکری برقرار کند، میدان برای جریان‌هایی باز خواهد شد که لزوماً دغدغه دینی ندارند. از همین منظر، حضور او در دانشگاه، انجمن‌های فکری و محافل فرهنگی، صرفاً یک فعالیت تبلیغی معمولی نبود؛ بلکه بخشی از یک پروژه بزرگ‌تر برای بازسازی نسبت دین و جامعه به‌شمار می‌رفت.

او با دانشجویان سخن گفت، به پرسش‌های آنان گوش سپرد و کوشید با اتکا به منطق و استدلال، دینداری را از موضعی عقلانی و اقناع‌کننده تبیین کند. این روش، تفاوتی جدی با مواجهه‌های سطحی یا صرفاً احساسی داشت. شهید مطهری می‌خواست، دین در ذهن نسل جدید، نه به‌عنوان مجموعه‌ای از پاسخ‌های از پیش حفظ‌شده، بلکه به‌مثابه منظومه‌ای معقول، زنده و پاسخگو شناخته شود.

• تألیف برای متن زندگی؛ از فلسفه تا نیازهای روزمره جامعه

آثار شهید مطهری بهترین گواه بر روحیه اجتماعی و مسئله‌محور اوست. کتاب‌های او غالباً در پاسخ به خلأهای فکری و نیازهای عینی جامعه نوشته شدند، نه صرفاً برای افزودن بر حجم مباحث نظری. هنگامی که مادی‌گرایی و اندیشه‌های مارکسیستی بر فضای فکری برخی از جوانان سایه افکنده بود، او با آثاری چون اصول فلسفه و روش رئالیسم و علل گرایش به مادی‌گری به میدان آمد. زمانی که مسئله زن، حجاب، عدل الهی یا نسبت دین با آزادی و عدالت موضوع بحث بود، او آثاری نوشت که هم استحکام برهانی داشتند و هم با واقعیت اجتماعی مرتبط بودند.

اهمیت کار او در آن بود که مسئله‌های جامعه را فرو نمی‌کاست و از کنار آن‌ها با سکوت عبور نمی‌کرد. او به نیاز زمان پاسخ می‌داد و دقیقاً از همین رهگذر، حوزه را از موقعیت انفعالی بیرون می‌آورد. حتی توجه او به تربیت نسل کودک و نوجوان، در قالب آثاری مانند داستان راستان، نشان‌دهنده آن است که نگاهش به اثرگذاری دینی، نگاهی بلندمدت، عمیق و تمدنی بود.

• مبارزه هم‌زمان با تحجر و التقاط

از ویژگی‌های ممتاز شهید مطهری آن بود که تنها در یک جبهه نمی‌جنگید. او به‌همان اندازه که نسبت به جریان‌های بیگانه با مبانی دین حساس بود، از آسیب‌های درونی محیط‌های دینی نیز غافل نمی‌ماند. تحجر، جمود فکری، خرافه‌گرایی و قشری‌نگری در نظر او خطرهایی جدی بودند؛ زیرا چهره عقلانی و زنده دین را مخدوش می‌کردند. در سوی دیگر، التقاط و تفسیرهای انحرافی از اسلام نیز به‌همان اندازه تهدیدآمیز به‌شمار می‌رفتند.

شهید مطهری رحمه‌الله در این میان، نه به دام تصلب افتاد و نه به ورطه تساهل بی‌ضابطه. او راه سومی را برگزید: دفاع عقلانی، اصیل و روزآمد از دین. این رویکرد نشان می‌دهد که پیوند حوزه و جامعه، در منطق او، تنها با «حضور» حاصل نمی‌شود؛ بلکه این حضور باید از سلامت فکری، استحکام مبنایی و قدرت تشخیص نیز برخوردار باشد.

• هشدار مطهری درباره انفعال نهاد دین

یکی از مهم‌ترین درس‌های شهید مطهری برای امروز، هشدار او نسبت به انفعال نهاد دین است. در نگاه او، فاصله گرفتن حوزه از تحولات اجتماعی، صرفاً یک نقصان آموزشی یا ساختاری نیست؛ بلکه می‌تواند به یک خطر هویتی و تمدنی بدل شود. هنگامی که دین به‌موقع پاسخ ندهد، هنگامی که عالمان دینی از مسئله‌های واقعی مردم فاصله بگیرند و هنگامی که میدان فکر اجتماعی خالی بماند، رفته‌رفته نوعی سکولاریسم پنهان شکل می‌گیرد؛ سکولاریسمی که شاید در ظاهر با دین ستیز نکند، اما در عمل، دین را از نقش‌آفرینی در حیات عمومی کنار می‌زند.

شهید آیت‌الله مطهری رحمه‌الله این خطر را زودتر از بسیاری دیگر فهمیده بود؛ از همین‌رو، همواره بر حضور فعال، پاسخ‌گو و هوشمندانه حوزه در متن جامعه تأکید می‌کرد. او می‌دانست که حفظ مرجعیت فکری دین، تنها با سرمایه‌گذاری علمی درون‌حوزوی ممکن نیست؛ بلکه نیازمند حضور مؤثر در صحنه مسائل واقعی جامعه است.

• الگوی ماندگار برای امروز

شهید مطهری امروز تنها یک نام بزرگ در حافظه تاریخی ما نیست؛ او الگویی زنده برای سنجش میزان کامیابی حوزه در انجام رسالت اجتماعی خویش است. هرجا که دین بتواند با عقلانیت، زبان روشن و درکی درست از نیازهای زمانه در جامعه حضور یابد، می‌توان نشانی از اندیشه مطهری را دید و هرجا که نهاد دین از مردم، از نسل جدید و از مسئله‌های واقعی زندگی فاصله بگیرد، باید دانست که از این الگو دور شده است.

راز ماندگاری مطهری در همین جمع نادر نهفته است: عمق علمی و حضور اجتماعی، وفاداری به سنت و فهم زمانه، استحکام مبنا و قدرت گفت‌وگو. او نشان داد که عالم دینی می‌تواند در مدرسه علمیه ریشه داشته باشد و در متن جامعه ثمر بدهد. این همان درسی است که امروز نیز برای بازسازی نسبت حوزه و جامعه، بیش از هر زمان دیگری به آن نیازمندیم.

عطریار

می‌دانم که می‌آیی

غلامرضا سازگار

نگاه رحمتت بر ماست، می‌دانم که می‌آیی
ز اشک دوستان پیداست، می‌دانم که می‌آیی
گذشته چارده قرن و هنوز ای یوسف زهرا
تو تنها و علی تنهاست می‌دانم که می‌آیی
به گوش شیعه از پشتِ در آتش‌زده گویی
صدای ناله زهراست می‌دانم که می‌آیی
به یاد کربلا، کرب و بلا شد عالم امکان
زمان، هر روز عاشوراست، می‌دانم که می‌آیی
هنوز آیات قرآن از لب جدت به نوک نی
به گوش زینب کبراست، می‌دانم که می‌آیی
به یاد آب آب تشنگان، چشم محبانت
ز اشک و خون دل دریاست، می‌دانم که می‌آیی
هنوز آن زخم پیکانی که بر چشم عمویت خورد
به چشم خون‌فشان ماست می‌دانم که می‌آیی
تماشای خیالی سر اصغر به نوک نی
شرار آتش دل‌هاست می‌دانم که می‌آیی
به خون پاک مظلومان عالم می‌خورم سوگند
که مهدی مصلح دنیاست می‌دانم که می‌آیی
اگر چه غایبی «میثم» به چشم خویش می‌بیند
لوای دولتت برپاست می‌دانم که می‌آیی

معاون امور بین‌الملل دفتر رهبر معظم انقلاب اسلامی

شهید لاریجانی اندیشمند جامع‌الاطرافی بود که روح فرهنگ و معنویت را به کالبد سیاست دمید

عضو مجلس خبرگان رهبری، با تبیین چهار ویژگی برجسته مکتب فکری و عملی شهید دکتر لاریجانی، او را شخصیتی حکیم و جامع‌الاطراف خواند که توانست، اندیشه‌های عمیق فرهنگی و معنوی را در عالی‌ترین سطوح مدیریتی کشور متجلی سازد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین محسن قمی، در شب سوم همایش «حکمت مطهری؛ عقلانیت لاریجانی (شهیدان اندیشه انقلاب اسلامی)» که با حضور اساتید حوزه و دانشگاه و فعالان سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در دانشگاه طلوع مهر قم برگزار شد، شهید لاریجانی را انسانی فهیم، عقل‌گرا و با کوله‌باری از تجربه توصیف کرد و گفت: ایشان در حوزه‌های فلسفه، سیاست، امنیت و فرهنگ شخصیتی جامع داشت؛ از عضویت در هیئت علمی و وزارت تا ریاست صداوسیما، دبیری شورای‌عالی امنیت ملی و عضویت در شورای‌عالی انقلاب فرهنگی. این جامعیت باعث شد تا در سطوح استانی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی شناخته‌شده باشد.

عضو مجلس خبرگان رهبری، با ورود به موضوع اصلی سخنرانی خود (نقش شهید لاریجانی در فرهنگ، هنر و معنویت)، «انسانِ فرهنگ‌بودن» را مهم‌ترین ویژگی ایشان دانست و تصریح کرد: شهید لاریجانی فرهنگ را زیربنای اقتصاد، ارتباطات و مادیات می‌دانست و به روایت «العقول ائمة القلوب» باور داشت. او پرورش‌یافته مکتب شهید مطهری رحمه‌الله بود و به‌همین دلیل، رشته تحصیلی خود را از کامپیوتر و ریاضی در دانشگاه صنعتی شریف به فلسفه تغییر داد؛ زیرا معتقد بود پایه تفکرش، کتاب «اصول فلسفه و روش رئالیسم» است.

وی افزود: شهید لاریجانی رحمه‌الله یک «حکیم» بود؛ کسی که درون و بیرونش هماهنگ است. او برای ترویج مکتب اهل‌بیت علیهم‌السلام در جهان، دریافت که باید فلسفه غرب را بشناسد؛ لذا مقالات و کتاب‌هایی درباره کانت و دکارت نوشت تا بر اساس همان پایه‌هایی که تمدن غرب (با شعار «من می‌اندیشم پس هستم») روی آن بنا شده، به مقابله فکری بپردازد.

این استاد حوزه علمیه، ویژگی دوم شهید لاریجانی را توانایی عینیت‌بخشی به ذهنیات در خارج دانست و گفت: دوران ده یازده ساله ریاست ایشان بر صداوسیما، جزو بهترین دوران‌های مدیریتی پنج دهه اخیر است. تأسیس «سیمافیلم» و تولید آثار فاخری چون ولایت عشق، تنهاترین سردار، مردان آنجلس، مریم مقدس، ملاصدرا، مختارنامه و شیخ بهایی، حاصل هدایت کلان شهید لاریجانی بود.

حجت‌الاسلام والمسلمین قمی ادامه داد: در سه دوره ریاست قوه مقننه نیز نطق‌های ایشان، به‌ویژه سخنرانی در یکصدمین سالگرد شهید مطهری، رویکردی کاملاً فرهنگی داشت. تأسیس مرکز مطالعات اسلامی مجلس در قم نیز ابتکاری برای پیوند تقنین با فرهنگ اسلامی بود.

وی التزام عملی به مبانی فرهنگی و هماهنگی عقل نظری و عملی را سومین ویژگی شهید لاریجانی برشمرد و تأکید کرد: ایشان اهل نوافل، نماز شب و نماز اول وقت بود. فیلم نمازخواندن ایشان در کاخ کرملینِ پوتین، گواه این مدعاست. دلی متوجه و چشمی گریان در روضه‌های حضرت زهرا علیهاالسلام و محرم داشت و افتخارش خادمی زائران اربعین بود؛ اما هرگز اهل تظاهر و زهدفروشی نبود.

عضو مجلس خبرگان رهبری افزود: همین تقوا باعث شد تا در برابر ظلم‌ها، تهمت‌ها و بی‌عدالتی‌ها صبور باشد. وقتی بحث حقوق معوقه ایشان مطرح شد، از دریافت آن امتناع کرد و گفت: «من به این مملکت خیلی بدهکارم و نباید برای نظام هزینه درست کنم.»

معاون امور بین‌الملل دفتر رهبر معظم انقلاب در بخش پایانی سخنان خود، ورود شهید لاریجانی به سیاست را از منظر «معنویت» ارزیابی کرد و با اشاره به دیدگاه‌های هایدگر درباره ماده‌گرایی انسان معاصر، گفت: در نگاه مکتبی امام رحمه‌الله، شهید مطهری و شهید لاریجانی رحمهماالله، تاریخ یک امر سکولار نیست؛ بلکه ملکوت دارد و دست خدا در آن دخیل است. اگر حوادثی چون شکست کودتای نوژه، واقعه طبس، دفاع مقدس و عبور از ۴۸ سال تحریم را با معیارهای مادی بسنجیم، ما نباید پیروز می‌شدیم؛ اما اراده الهی چیز دیگری بود.

وی با اشاره به مقاومت جانانه ملت ایران در «جنگ تحمیلی سوم» تصریح کرد: در برابر کشوری با بزرگترین قدرت نظامی، اقتصادی و رسانه‌ای، ملت ما ایستادگی کرد و امروز همه جهانیان، حتی اندیشکده‌های غربی، به پیروزی ما معترف‌اند. به‌تعبیر شهید لاریجانی در جنگ ۱۲ روزه و دفاع مقدس سوم، ما در دو ساحت پیروز شدیم: نخست «راهبردی»؛ زیرا دشمن به هیچ‌یک از اهداف کوتاه و بلندمدت خود نرسید؛ دوم «عملیاتی»؛ با وجود آسیب‌هایی که دیدیم، ضربات مهلکی وارد کردیم و تجهیزاتی چون آواکس، اف-۳۵ و هرمس را هدف قرار دادیم و پایگاه‌های‌شان را در منطقه فلج کردیم.

عضو مجلس خبرگان رهبری، پیروزی سوم را در عرصه «رسانه و افکار عمومی» دانست و افزود: امروز نظرسنجی‌ها در اروپا نشان می‌دهد، بیش از ۶۰ درصد مردم، آمریکا را مقصر و ایران را پیروز می‌دانند. حضور فعال نسل جوان در شبکه‌های اجتماعی و تولید کلیپ‌هایی با بیش از یک میلیارد بازدید جهانی، این پیروزی رسانه‌ای را رقم زد.